

Jerzy Piniński

Oddział PTN w Łodzi

**CZY DENAR TYPU STRONCZYŃSKI 54
JEST MONETĄ BOLESŁAWA KĘDZIERZAWEGO?
W SPRAWIE MENNICTWA DENAROWEGO NA ŚLĄSKU
W DRUGIEJ POŁOWIE XII WIEKU¹**

W artykule zamieszczonym w numerze „Wiadomości Numizmatycznych” z 2019 roku Krystian Książek zajął się monetami typu Stroncz. 54, przypisywanymi Bolesławowi Kędzierzawemu². Należą one do grupy obejmującej monety kilku typów, które pozostawały rzadkie aż do czasu znalezienia w 1987 roku w Głogowie olbrzymiego skarbu. Autor przeprowadził szczegółową analizę monet tego typu, zarówno znajdujących się na nich wyobrażeń, jak i ich metrologii. Podzielił je na odmiany i warianty, identyfikując poszczególne stemple jak i przedstawiając połączenia stempli, a także wskazując na odkryte przez niego w skarbie głogowskim egzemplarze przebite na monety typu Stroncz. 52 i Stroncz. 48. Wynikiem tej analizy jest stwierdzenie, że jest to najmłodszy typ monet Bolesława Kędzierzawego, a późniejsze należą już do mennictwa księcia śląskiego, Bolesława Wysokiego. Omawiane monety noszą na awersie wyobrażenie jeźdźca na koniu, trzymającego proporzec, skierowane w prawo. Niekiedy (rzadko) widoczny jest dookólny napis przynoszący imię Bolesław. Na rewersie znajdujemy trzy łuki w które wkomponowane jest to samo imię (il. 1).

Il. 1. Śląsk, Bolesław Wysoki? denar typu Stroncz. 54, Wrocław, 1166–1172?
Źródło: Warszawskie Centrum Numizmatyczne, aukcja 66, poz. 194

Zagadnienie jest szersze, niż przynależność jednego lub kilku typów monet. Przede wszystkim chodzi o początek mennictwa dzielnicowego w Polsce. Szeroko nakreślił ten problem Borys Paszkiewicz³. Początek ten widzi na dolnym Śląsku w 1177 lub 1178 roku. W tym pierwszym przypadku (bardziej dla niego prawdopodobnym)

¹ Artykuł ten został już opublikowany w języku angielskim w *Wiadomościach Numizmatycznych*, R. LXIV, 2020, z. 208 pod tytułem *Is the Penny of the Stroncz. 54 type a Coin in the Name of Duke Boleslaw IV the Curly? On the Penny Coinage Issued in Silesia in the Second Half of the 12th Century*.

² Książek 2019, s. 63–111.

³ Paszkiewicz 2004, s. 1–19.

zainicjował to mennictwo we Wrocławiu, po wypędzeniu swego brata Bolesława, Mieszko Płatonogi, emitując brakteaty. Miał to mennictwo legitymizować Mieszko Stary przez nadanie uprawnień, a co najmniej przyzwolenia, co miało być rewanżem za udzielenie schronienia, gdy pozbawiono seniora władzy. Według mnie była to jednak bardzo słaba legitymizacja, gdyż senior nie sprawował w tym czasie władzy, został od niej odsunięty. Po powrocie brata, w następnym roku, miał Bolesław Wysoki według Paszkiewicza kontynuować tam mennictwo brakteatowe. O denarach dwustronnych pisze on tylko, że bił je z imieniem ojca – Władysława – Bolesław Wysoki i datuje na okres 1185/90–1201. Na ilustracji umieścił jeszcze autor rysunek denara z imieniem *Boli*, przydziela i datuje go tak samo. Są to monety typu Stroncz. 174. Drugiej ewentualności, tj. rozpoczęcia mennictwa w 1178 roku po powrocie Bolesława, pogodzeniu obu braci i objęciu dzielnicy raciborskiej przez Mieszka Płatoniego, Paszkiewicz nie rozwija⁴.

Natomiast Stanisław Suchodolski uznał, że mennictwo śląskie zainicjowali synowie Władysława Wygnańca w ostatnich latach życia Bolesława Kędzierzawego, około 1170–1172 roku, pomimo tego, że nie uzyskali regale menniczego. Pierwszy typ reprezentować miały monety z jeźdźcem na awersie otoczonym imieniem Władysława i ze sceną walki z lwem na rewersie (Stroncz. 44)⁵.

Wróćmy jednak do typu Stroncz. 54. Monety takie przypisał Bolesławowi Kędzierzawemu już Joachim Lelewel⁶. Zgodził się z tym określeniem Kazimierz Stronczyński w pracy z 1847 roku, acz nie bez wahania. Na stronie 111 pisze on: „Monetka z jeźdźcem na koniu i wśród łukowatych odcinków zamieszczonym imieniem Bolesława, mogłaby zarówno do Bolesława Kędzierzawego jak do społecznego mu na Szlązku Bolesława Wysokiego należeć, to tylko pewna, że epoka jęj wybicia na drugą połowę XII wieku przypada. Nie można jęj zaprzeczyć niejakiego z późniejszymi brakteatami Szlązkiemi podobieństwa. Że się jednak w Golicach w Łęczyckiem w tak dalekiej od Szlązka stronie razem z innemi monetami Bolesława Kędzierzawego znalazła, raczejbym ją za monarchiczną jak za lenniczą uważał”⁷. W konsekwencji tego wywodu, na stronie 127 uważa tę monetę jednoznacznie za denar Bolesława Kędzierzawego⁸. W swoim zasadniczym opracowaniu monet polskich Piastów i Jagiellonów, wydanym ponad trzydzieści lat później, nie ma już on wątpliwości; przydzielając te monety Bolesławowi Kędzierzawemu⁹. Nadał temu typowi numer 54. Łącznie przydzielił Stronczyński temu władcy monety dziewięciu typów¹⁰.

Następnym badaczem, który zajął się dokładniej monetami Bolesława Kędzierzawego był Stanisław Suchodolski¹¹. Był nieco ostrożniejszy od Stronczyńskiego gdyż stwierdził „Znane są tylko 4 typy denarów, które z całą pewnością można przypisać Bolesławowi Kędzierzawemu”¹². Są to denary Stroncz. 51, 59, 55 i 58. Zaliczył on

⁴ Paszkiewicz 2004, s. 3–4 i ryc. 2–3 na s. 17.

⁵ Suchodolski 1992, s. 110.

⁶ Lelewel 1851, s. 381, poz. 13.

⁷ Stronczyński 1847, s. 111.

⁸ Stronczyński 1847, s. 127.

⁹ Stronczyński 1883, s. 175; tenże 1884, s. 94–96.

¹⁰ Stronczyński 1884, s. 92–101, nr 51–59.

¹¹ Suchodolski 1961, s. 111–123; toż z uzupełnieniem w: Suchodolski 2017, s. 77–96.

¹² Suchodolski 1961, s. 118; tenże 2017, s. 87.

jednak również do mennictwa Bolesława Kędzierzawego monety typów Stroncz. 54, 52 i 53 chociaż zastrzegł, że nie ma całkowitej pewności, że powstały za panowania tego księcia¹³. Pozostałe dwa typy, przydzielone Bolesławowi Kędzierzawemu przez Stronczyńskiego (Stroncz. 56 i 57) zaliczył Suchodolski początkowo do monet Bolesława Wysokiego¹⁴, a po znalezieniu skarbu z Głogowa typ Stroncz. 56 uznał (ze znakiem zapytania) za monety Henryka Brodatego, natomiast typ Stroncz. 57 przydzielił Bolesławowi Kujawskiemu lub Leszkowi Bolesławowicowi, księciu mazowieckiemu¹⁵. Spośród monet Bolesława Kędzierzawego należy też wykreślić odmianę Stroncz. 55**, będącą naśladownictwem monet typu Stroncz. 55, powstałą w końcu XII lub w pierwszej połowie XIII wieku¹⁶.

Od 10 lat ukazują się publikacje Krystiana Książka, pracownika Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Głogowie. Opracowując olbrzymi, ponad dwudziestotysięczny skarb monet z początku XIII stulecia, sukcesywnie publikuje on wyniki swoich badań. W 2010 roku muzeum głogowskie wydało katalog wystawy numizmatycznej¹⁷. Monety typu Stroncz. 54 przydziela w tej pozycji Książek do panowania Bolesława Kędzierzawego, podobnie zresztą, jak denary dalszych dwóch typów, które według S. Suchodolskiego miały pochodzić ze schyłku rządów tego władcy. Ma autor katalogu do takiego przydziału jednak wątpliwości. Wskazuje na niestaranność wizerunków i dużą ich liczbę w skarbie z Głogowa. Powinno to według autora świadczyć o ich śląskim pochodzeniu ale dzielnica ta jest od 1163 roku we władaniu synów Władysława II – Bolesława Wysokiego i Mieszka Płatonogiego, chociaż główne miasta dzierżył jeszcze przez trzy lata senior – Bolesław Kędzierzawy¹⁸.

Badania nad skarbem z Głogowa prowadzone są wręcz wzorowo. Książek znalazł wśród monet wielu typów ślady przebijania z jednego na drugi. Pozwoliło mu to określić ich chronologię względną i stwierdzić, że niewątpliwie był to rezultat procedury wymiany monet. Dokonano również bardzo wielu analiz chemicznych składu monet, którym poświęcono osobną publikację¹⁹. W pracy tej nie ograniczono się jedynie do podania wyników analiz i wyciągniętych z nich wniosków, lecz przedstawiono też analizę denarów poszczególnych typów. Na podstawie odkrytych przebić zaliczono do monet Bolesława Kędzierzawego dodatkowo typ Stroncz. 48 (kościół/zamek) i oznaczono jako typ VII²⁰. Typ Stroncz. 54 (określany jako typ V Bolesława Kędzierzawego) datowany jest tam na lata 1166–1168²¹. Denary typu Stroncz. 48, bezimienne, przydzielił poprzednio Borys Paszkiewicz najmłodszemu synowi Władysława Wygnańca – Konradowi. Miały one zainicjować mennictwo głogowskie²². Autor nie wiedział jeszcze, że monety te sytuują się w ciągu przebić denarów, uznawanych za emisje Bolesława Kędzierzawego.

¹³ Suchodolski 1961, s. 121; tenże 2017, s. 91–92.

¹⁴ Suchodolski 1961, s. 121; tenże 2017, s. 92. Typ 56 przydzielił również Zakrzewski 1905–1906, szp. 512.

¹⁵ Suchodolski 1992, s. 117.

¹⁶ Kubiak 1998, s. 79.

¹⁷ Książek 2010.

¹⁸ Książek 2010, s. 17, 19.

¹⁹ Książek i in. 2013.

²⁰ Książek i in. 2013, s. 24–26.

²¹ Książek i in. 2013, s. 20–22.

²² Paszkiewicz 2010, s. 45–58; tenże 2012, s. 26.

Istotne zmiany w przydziale grupy monet określanych w poprzedniej pracy jako typy V–VIII Bolesława Kędzierzawego, wprowadził Krystian Książek w artykule opublikowanym w poprzednim numerze „Wiadomości Numizmatycznych”²³. Po ich wszechstronnej analizie doszedł do wniosku, że monety typu V (Stroncz. 54) są najmłodsze w mennictwie Bolesława Kędzierzawego, natomiast pozostałe należą do księcia śląskiego Bolesława Wysokiego.

Chciałbym jednak zwrócić uwagę na sugestię, którą wysunąłem w referacie wygłoszonym na międzynarodowej konferencji naukowej w Augustowie, zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Numizmatyczne w 2014 roku, a opublikowanym rok później²⁴. Na stronie 86 piszę tam: „Znamy trzecią podobną monetę zaliczaną do monet Bolesława Kędzierzawego. Widzimy na niej siedzącą postać z wzniesionym mieczem (il. 22). Denar ten datowano na ostatnie lata panowania tego księcia. Takiej atrybucji wydaje się przeczyć znalezienie do tej pory w skarbie z Głogowa aż 656 monet tego typu. Denary Bolesława Kędzierzawego typu 1–4 znalazły się tam łącznie w ilości 41 egzemplarzy, gdy rzadkich dotychczas monet typów 5–8 aż 1812 sztuk. Te ostatnie są niewątpliwie monetami śląskimi a w 1163 roku przybywają tam synowie Władysława II Wygnańca – Bolesław i Mieszko – przejmując w 1166 roku pełnię władzy na Śląsku. Monety wymienionych typów 5–8 a między nimi omawiany denar z księciem na majestacie emitowany był zapewne przez starszego [brata – J.P.] Bolesława, zwanego Wysokim po 1166 roku. Jest to zwarta grupa monet łącząca się procederem przebijania denarów starszych na młodsze”. Wprawdzie interesował mnie tu przede wszystkim typ Stroncz. 52 ale przesunięcia atrybucji dokonałem też w stosunku do monet typu Stroncz. 54.

Mamy więc dwie tezy. Jedna mówi, że typ Stroncz. 54 należy przypisać Bolesławowi Kędzierzawemu, druga, że Bolesławowi Wysokiemu. Jakie argumenty za przynależnością monet Stroncz. 54 do mennictwa Bolesława Kędzierzawego przytacza Krystian Książek w swojej pracy z 2019 roku? „Sposób wykonania obu stempli wskazuje na kontynuację stylu, jaki można zaobserwować na starszych monetach Bolesława IV Kędzierzawego”. Porównując wagę z monetami typu 4 Bolesława Kędzierzawego (Stroncz. 58), zauważa nieznaczny spadek i uznaje, że denary obu typów bito według tej samej stopy menniczej.

Ja podtrzymuję swój sąd wyrażony w 2015 roku, że monety te należy przypisać Bolesławowi Wysokiemu²⁵, choć nie tak kategorycznie. Uważam je nie za ostatnią emisję Kędzierzawego, lecz za pierwszą Wysokiego. Istnieje jednak pewne prawdopodobieństwo, że jest ona, jak i następny typ – Stroncz. 52, emisją Bolesława Kędzierzawego, jednak pochodziłyby one nie z mennicy krakowskiej, jak typy I–IV tego księcia, lecz byłyby wybite na Śląsku, prawdopodobnie we Wrocławiu²⁶. Ale rozważmy te zagadnienia.

²³ Patrz przyp. 1.

²⁴ Piniński 2015, s. 81–91.

²⁵ Piniński 2015, s. 86.

²⁶ Bardzo dziękuję prof. Stanisławowi Suchodolskiemu za uwagę, że nie jest przekonujące rozpoczęcie mennictwa regionalnego przez Bolesława Wysokiego od monet silnie go promujących – za pomocą własnego imienia i postaci z insygniami władzy (Stroncz. 54, 52), a dopiero potem emitowania nieśmiało monet anonimowych (Stroncz. 46, 48), albo pod imieniem ojca, Władysława II (Stroncz. 174). W tej sprawie piszę niżej.

W jakich znaleziskach moneta ta wystąpiła? Niewątpliwie najstarszy jest skarb z Golic, pow. poddębicki, położonych na pograniczu ziemi sieradzkiej i ziemi łączycyckiej, w dzielnicy senioralnej. Zawierał on monety Władysława Wygnańca dwóch typów, Bolesława Kędzierzawego wszystkich czterech typów, oraz Bolesława Wysokiego dwóch najstarszych typów – dwie monety typu Stroncz. 54 i jedną typu Stroncz. 52. Możliwe, że zakopany został w ostatnich latach życia Bolesława Kędzierzawego, na początku lat siedemdziesiątych XII wieku, lub zaraz po jego śmierci w 1173 roku. Przemawiałby za tym fakt, że najliczniejsze były monety typu 4 tego księcia, a brak było monet jego następcy, Mieszka Starego. Jeżeli monety obu tych typów powstały w mennicy Bolesława Wysokiego, to zapewne nie rozpoczął on swojego mennictwa w 1178 roku, po wygnaniu Mieszka Starego, gdyż należałoby się liczyć co najmniej z kilkoma latami potrzebnymi na wybite monet dwóch typów, więc skarb z Golic musiałby być zakopany najwcześniej około 1185 roku, co wydaje się mało prawdopodobne. Możliwe jest, że Bolesław Wysoki rozpoczął swoje mennictwo jeszcze przed śmiercią Kędzierzawego, zapewne po 1166 roku, gdy wraz z bratem Mieszkiem uzyskał od seniora główne ośrodki na Śląsku. Interesujące jest, że mały zespół czterech monet, znaleziony podczas badań archeologicznych w Wilkowicach, położonych niedaleko Golic, składał się wyłącznie z monet omawianego typu. Znalazły się one w ziemi zapewne także u schyłku trzeciej ćwierci XII stulecia.

Il. 2. Śląsk, Bolesław Wysoki? denar typu Stroncz. 52a, Wrocław, 1172–1201?
Źródło: Warszawskie Centrum Numizmatyczne, aukcja 51, poz. 92

Pozostałe znaleziska zawierające te monety ukryto już w XIII wieku. Jedyne znalezisko śląskie to skarb z Głogowa. Wyróżnia się on szczególnie dużą ich liczbą, bo wyróżniono dotychczas 222 monety typu Stroncz. 54. Wprawdzie w tym olbrzymim skarbie nie jest to szczególnie dużo, ale trzeba pamiętać, że wybito je co najmniej 30 lat przed zakopaniem skarbu. Monety wszystkich typów wcześniejszych, powstałe poza Śląskiem, są zdecydowanie mniej liczne. Najwięcej jest tam brakteatów „protekcyjnych” Bolesława Krzywoustego (kilkadziesiąt) i denarów typu 4 Władysława II (59). Monety Bolesława Kędzierzawego typów 1–4 są mniej liczne, gdyż łącznie wyróżniono 34 egzemplarze, z tego sześć najmłodszego typu 4. Krystian Książek stwierdził liczne przebiccia monet, co pozwoliło mu ustalić ich chronologię względną. Monety typu Stroncz. 54 (książę na koniu / BOLEZLAV) są w tym łańcuchu elementem najstarszym (wśród monet wcześniejszych, w tym typów 1–4 Bolesława Kędzierzawego takiego proceduru nie stwierdzono). Przebijano go na monety typu Stroncz. 52 (z księciem na tronie i gryfem; il. 2) oraz Stroncz. 48 (z kościołem i zamkiem; il. 3). Te ostatnie z kolei były przebijane na monety typu Stroncz. 53 (głowa, dookoła BOLEZLAV /

orzeł) które przebijano na monety typu Stroncz. 174 (napis w kątach krzyża BOLE lub BOLI lub LODI / dwaj książęta z proporcem, litery MS, AVS; il. 4). Na końcu tej sekwencji znalazła się bliżej nieokreślona moneta z aniołem, na którą przebito denar typu Stroncz. 174.

Il. 3. Śląsk, Bolesław Wysoki, denar typu Stroncz. 48a, Wrocław, 1172–1201.
Źródło: Warszawskie Centrum Numizmatyczne, aukcja 66, poz. 205

Il. 4. Śląsk, Bolesław Wysoki, denar typu Stroncz. 174 var., Wrocław, 1172–1201.
Źródło: Warszawskie Centrum Numizmatyczne, aukcja 51, poz. 102

Również pod względem tzw. „fabryki” denary typu Stroncz. 54 zbliżone są do następnych typów monet Bolesława Wysokiego. Wybito je niestarannie, wiele egzemplarzy jest słabo czytelnych, odróżniając się tym od monet Bolesława Kędzierzawego typów 1–4. Wszystkie wystąpiły w Głogowie w znacznej liczbie, więc powstały niewątpliwie na Śląsku. Wydaje się, że monety te wybito w jednej mennicy, zapewne wrocławskiej.

Jeżeli przyjmujemy, że mennictwo to rozpoczął we Wrocławiu Bolesław Kędzierzawy, to zakładając, że wybił on tu monety dwóch typów (Stroncz. 54 i 52), musiałyby je rozpocząć w latach pięćdziesiątych XII wieku. W 1163 roku został on zmuszony do oddania Śląska synom Władysława II, wprawdzie pozostały mu jeszcze przez trzy lata najważniejsze ośrodki, ale kontrolę nad dzielnicą, przynajmniej częściowo, już stracił i emitowanie monet w takich warunkach nie wydaje się uzasadnione. Po 1166 roku mennictwo to kontynuowali (lub je rozpoczęli) Władysławowice. Ich stosunki z seniorem na pewno nie były dobre. Więc demonstracyjne umieszczenie swojego imienia na typie Stroncz. 54, czy siedzącej postaci z mieczem przez starszego z braci – Bolesława Wysokiego – nie wydaje się dziwne. Sądzę, że jest to bardziej prawdopodobne od zainicjowania tego mennictwa przez Bolesława Kędzierzawego.

W zakresie początków dzielnicowego mennictwa na Śląsku zachodzą z roku na rok ciągle nowe ustalenia i propozycje. Np. denar Stroncz. 46, który był łączony z Bolesławem Wysokim i miał być bity od 1178 roku²⁷, został określony przez Witolda Nakielskiego jako emisja Henryka Brodatego dla arcybiskupa Henryka Kietlicza²⁸ i miał być emitowany w latach 1207–1211. Niewątpliwie poprzednie datowanie tych monet było zbyt wczesne. Świadczy o tym nie tylko duża ich liczba – kilka tysięcy – w skarbie z Głogowa, ale i znalezienie w tym zespole monety przebitej z denara wojewody kujawskiego Piotra Wszeborowica, który mógł emitować monety od około 1195 roku. Więc denary Stroncz. 46 nie mogły być bite wcześniej niż w samym końcu XII, lub już na początku XIII w., a Bolesław umiera w 1201 roku.

Zagadnień jest jeszcze wiele. Zajmę się tu jeszcze sprawą monet obu Władysławowiców, bo nie jest to jednoznaczne. W latach 1163–1172 panowali oni na Śląsku wspólnie. Ale po krótkim pobycie na wygnaniu starszego brata Bolesława, którego usunął młodszy – Mieszko – ten pierwszy wydzielił mu księstwo raciborskie. Od tego czasu powinni byli bić swoje monety w osobnych mennicach. Wydaje się to potwierdzać fakt, że monety przypisywane Bolesławowi są z typu na typ przebijane, gdy w przypadku emisji Mieszka tego nie stwierdzono. Ale z jednym wyjątkiem – typu Stroncz. 174. W tym przypadku Krystian Książek rozdzielił go na odmiany bite przez poszczególnych braci. Mieszko miał bić monety z napisem na awersie LODIZLAVS, LODI i niekiedy MIS na rewersie, a w osobny typ wydzielił skrajnie rzadkie monety z MISC na awersie²⁹. Emisjami Bolesława miały być z kolei emisje z BOLI na awersie i zwykle MS, niekiedy AVS na rewersie. Scenę z rewersu – dwóch książąt z proporcem – Książek interpretuje jako przekazywanie chorągwi przez jednego drugiemu, w przypadku monet Mieszka to ojciec, Władysław II ma przekazywać chorągiew Mieszkowi³⁰. Uważam za bardziej prawdopodobne, że jest to wspólne mennictwo obu braci. Na zdecydowanej większości denarów z imieniem Bolesława, na rewersie znajdujemy litery MS, zapewne skrót imienia Mieszka. Napis BOLI często pisany jest wspak i możliwe jest, że LODI pochodzi od niego, litery B i D są bardzo podobne. Stąd jest prosta droga do jego skojarzenia z imieniem Władysław, ojca książąt i rozwinięcia go w formę pełną, lub nieznacznie skróconą, pisaną po jednej lub obu stronach monety. A książęta z rewersu mogą być braćmi – Bolesławem i Mieszkim – sprawującymi wspólnie władzę. Na innych monetach tych książąt nigdy nie znajdujemy dwóch postaci. Zapewne pod koniec życia Bolesława Wysokiego z nieznanymi nam powodów doszło do dopuszczenia Mieszka Płatonogiego do rządów w całym księstwie. Pewna przewaga starszego brata musiała jednak istnieć cały czas, gdyż jego imię jest na monetach częstsze i wyraźniejsze.

Jeżeli chodzi o pierwsze monety dzielniczy śląskiej, to chciałbym zwrócić uwagę na identyczne wyobrażenie awersu na denarach typów Stroncz. 54 i Stroncz. 44. Umieszczono tu konne przedstawienie księcia z proporcem w ręku. Różni je jedynie napis otokowy. Na denarach Stroncz. 54, przypisywanych przeze mnie najprawdopodobniej Bolesławowi Wysokiemu, niekiedy, choć rzadko, znajdujemy fragmenty

²⁷ Książek i in. 2013, s. 36.

²⁸ Nakielski 2019, s. 113–138.

²⁹ Książek i in. 2013, s. 31–32.

³⁰ Książek i in. 2013, s. 31–32, 37–38.

imienia BOLEZLAVS. Na monetach typu Stroncz. 44 jest natomiast napis DVX VLADIZLAVS. W tym ostatnim przypadku zgadzam się, że są to monety Mieszka Płatoniego, odwołującego się do swojego ojca. Wśród monet Mieszka, emitowanych samodzielnie, nie znajdujemy przebić. Tak samo brak jest, jak dotychczas, przebić monet Bolesława Wysokiego na denarach Mieszka Płatoniego. Zapewne powstały one w innym warsztacie i przeznaczone były do obiegu na innym terenie.

Przebicia dokonywane na monetach śląskich wskazują na skuteczność systemu *renovatio monetae*. W większości przypadków dokonano ich na denarach poprzedniej emisji, rzadko na monetach starszych, jak przebicie monety typu Stroncz. 48 na denarze typu Stroncz. 54, czy na monetach spoza Śląska, jak monety typu Stroncz. 46 na denarze Piotra Wszeborowica. Ostatnia moneta w ciągu przebić, bliżej nierozpoznany denar z aniołem, mogła już być wybita dla Henryka Brodatego (choć nie można wykluczyć Mieszka Płatoniego, który też bił denary z aniołem). Znamy jego denary z popiersiem lub postacią księcia na awersie i z aniołem na rewersie.

Podsumujmy. Denarami typu Stroncz. 54 mógł zainicjować Bolesław Kędzierzawy swoje mennictwo śląskie w latach pięćdziesiątych XII w., zapewne we Wrocławiu. Według mnie jest jednak bardziej prawdopodobne, że były to pierwsze śląskie monety regionalne, emitowane przez Bolesława Wysokiego po 1166, a zapewne przed 1172 rokiem. W tym przypadku równoległą emisją byłby typ Stroncz. 44, powstały w mennicy brata Bolesława Wysokiego – Mieszka Płatoniego, a noszący podobne wyobrażenie awersu. Stosowano niewątpliwie wymianę monet, a w mennicy Bolesława część wycofywanych egzemplarzy przebijano na zimno. To pozwala ustalić chronologię względną monet Bolesława Wysokiego poszczególnych typów: Stroncz. 52, 48, 53 i 174. Monety tego ostatniego typu bili, zapewne w jednej mennicy, obaj bracia. Ostatnia znana moneta w sekwencji przebić to nieokreślona moneta z aniołem, powstała zapewne już po śmierci Bolesława Wysokiego i należąca zapewne do mennictwa jego syna, Henryka Brodatego.

Z niecierpliwością należy oczekiwać dalszych badań Krystiana Książka nad skarbem głogowskim. Mogą one przynieść wyniki, coraz bardziej przybliżające nas do poznania dziejów mennictwa śląskiego w drugiej połowie XII i na początku XIII stulecia.

Literatura

Książek K.

2010 *Skarb z Głogowa. Katalog wystawy numizmatycznej*, Głogów.

2019 *Denar typu Stronczyński 54, ostatnia moneta Bolesława Kędzierzawego*, „Wiadomości Numizmatyczne”, R. LXIII, s. 63–111.

Książek i in.=Książek K., Krąpiec M., Łydźba-Kopczyńska B., Młodecka H.

2013 *Skarb średniowieczny z Głogowa. Analizy specjalistyczne i konserwacja wybranych zabytków*, Głogów.

Kubiak S. (przy współudziale B. Paszkiewicza)

1998 *Znaleziska monet z lat 1146–1500 z terenu Polski. Inwentarz*, Poznań.

Lelewel J.

1851 *Polska wieków średnich*, t. 4, Poznań.

Nakielski W.

2019 *Czy denary typu „biskup z krzyżem / walka z lwem” są monetami Henryka Kietlicza?* „Wiadomości Numizmatyczne”, R. LXIII, s. 113–138.

Paszkievicz B.

2004 *Początki polskiej monety dzielnicowej: kilka spostrzeżeń*, „Wiadomości Numizmatyczne”, R. XLVIII, z. 1, s. 1–19.

2010 *Początki mennictwa głogowskiego*, [w:] *Glogovia Maior: Wielki Głogów między blaskiem dziejów a cieniem ruin*, red. B. Czechowicz, M. Konopnicka, Głogów–Zielona Góra, s. 45–66.

2012 *Podobna jest moneta nasza do urodnej panny. Mała historia pieniądza polskiego*, Warszawskie Centrum Numizmatyczne, Aukcja nr 50, Warszawa.

Piniński J.

2015 *Propaganda na monetach polskich w okresie około 1070–1173*, [w:] *Pieniądz i propaganda. Wspólne dziedzictwo Europy. Studia i Materiały. Białoruś-Bułgaria-Czechy-Litwa-Lotwa-Moldawia-Polska-Rosja-Rumunia-Słowacja-Ukraina*, red. K. Filipow, Augustów-Warszawa.

Stronczyński K.

1847 *Pieniądze Piastów. Od czasów najdawniejszych do roku 1300*, Warszawa.

1883 *Dawne monety polskie dynastii Piastów i Jagiellonów, część I. Monety pierwszych czterech wieków rozbiorem wykopalisk objaśnione*. Piotrków.

1884 *Dawne monety polskie dynastii Piastów i Jagiellonów, część II. Monety pierwszych czterech wieków w porządek chronologiczny ułożone i opisane*. Piotrków.

Suchodolski S.

1961 *Chronologia monet Władysława II i Bolesława Kędzierzawego*, „Wiadomości Numizmatyczne”, R. V, z. 2–3, s. 111–123.

1992 *Zmiany chronologii i atrybucji monet polskich z XII/XIII w. w świetle skarbu z Głogowa*, „Wiadomości Numizmatyczne”, R. XXXVI, z. 3–4, s. 105–130.

2017 *Chronologia monet Władysława II i Bolesława Kędzierzawego oraz Uzupełnienie*, [w:] S. Suchodolski, *Moneta polska i obca w średniowieczu. Wybór prac*, Warszawa, s. 77–96.

Zakrzewski Z.

1905–1906 *Wykopalisko monet średniowiecznych piastowskich z Musternik*, „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne”, t. 4, 1905, szp. 345–350, 1906, szp. 511–518.

Słowa kluczowe: denary, Śląsk, Bolesław Kędzierzawy, Bolesław Wysoki, skarb z Głogowa

Keywords: pennies, Silesia, Bolesław IV the Curly, Bolesław I the Tall, hoard of Głogów

Jerzy Piniński, *Is the Penny of the Stroncz. 54 type a Coin in the Name of Duke Bolesław IV the Curly? On the Penny Coinage Issued in Silesia in the Second Half of the 12th Century*

Coin type known as Stroncz. 54 depicts on the obverse a rider on a horse, turned right, with banner in his hand. Sometimes (although rarely), there is the name of the duke – Bolesław in the margin. On the reverse there is a figure consisting of three arcs with the same name inscribed. For 170 years, these coins have been attributed to the Duke Bolesław IV the Curly (1146–1173). They constitute a consistent group with several other types of coins, very rare until recently. In a huge hoard of Głogów in Lower Silesia, discovered in 1987, coins of all these types, including the one discussed here, turned out to be numerous. Krystian Książek, who has been examining the hoard from Głogów for 10 years, stated in his last article that the coins of the described type were the last ones minted by Bolesław the Curly, and a few more, struck after him, belong to the coinage of the Silesian Duke Bolesław I the Tall (1163–1201).

The pennies of the discussed type are undoubtedly Silesian. This is evidenced primarily by their large number in the Głogów hoard, as the types of coins that undoubtedly belong to Bolesław the Curly, minted in Cracow, are not numerous here. It is possible that the coins of the Stroncz. 54 type, with a duke on horseback representation, initiated the Silesian coinage of Bolesław the Curly in the 50s of the 12th century. Another type struck in Silesia would be the one with a duke on throne and sword in hand. In my opinion, however, it is more likely that these were the first Silesian regional coins issued by Bolesław the Tall after 1166, and probably before 1172. In this case, a parallel issue would be a type with similar representation of the obverse, created in the mint of Bolesław the Tall's brother – Mieszko Tanglefoot. Undoubtedly, coin exchange was used, and in the Bolesław's mint some of the withdrawn coins were re-struck on cold. This allows to know the order of the types of coins of Bolesław the Tall: with a rider on the obverse and an inscription BOLEZLAVS on the reverse, with a duke on throne on the obverse and a griffin on the reverse, with a church on the obverse and a castle on the reverse, with a duke's head on the obverse and an eagle on the reverse, and with a double cross on the obverse and two dukes holding banner on the reverse. Coins of the latter type were struck probably in one mint, by both brothers. The last known coin in the sequence of restrikes is an undefined coin with an angel, probably created after the death of Bolesław the Tall and probably belonging to the coinage of his son, Henry the Bearded.